

SUBJECTIVISM IN THE EVALUATION PRACTICE

Teodor Pătrăuță
Prof., PhD, "Vasile Goldiș" Western University of Arad

Abstract: „O evaluare pur obiectivă, impersonală și absolut neutră, adică o evaluare fără subiect este nu numai imposibilă, dar și mai slab semnificativă, mai puțin relevantă și, în cele din urmă, mai puțin obiectivă, decât o evaluare care angajează explicit subiectivitatea, valorile, atitudinile, inclusiv sau mai ales viziunea personală, ale celui care evaluează sau/și ale celui care este evaluat” (Voiculescu, 2001, p.45 apud. Cucos, C, 2002),

Subiectivismul ține de natura umană și creează riscul ca doi evaluatori să nu fie într-un consens perfect în acordarea notelor și/sau punctajelor. Din acesta cauză subiectivismul profesorului continuă să se manifeste în ciuda cerinței de maximizare a gradului de obiectivitate a întregului proces evaluativ.

Keywords: evaluare, subiectivism, măsurare, efect, cauza, tipologie

1. Evaluarea - cadru general

Evaluarea are rolul de a „măsura și aprecia, în funcție de obiective, eficiența procesului de predare-învățare, raportată la îndeplinirea funcțiilor ei, la cerințele economice și culturale ale societății contemporane” (Stoica, ML, 2002).

Măsurarea presupune „determinarea cu mai mare precizie a rezultatelor școlare prin teste, în timp ce aprecierea implică o judecată de valoare urmată de o anumită decizie a profesorului” (Crețu, D., Nicu, A., 2004).

*Știința care studiază metodologia verificării și evaluării rezultatelor școlare, sistemul de notare, comportamentul examinerilor și al examinaților poartă numele de *docimologie* (G. Landsheere apud Stoica, M., 2002).*

Sistemul de evaluare din învățământ vizează: evaluarea obiectivelor curriculare și a strategiilor educaționale utilizate în scopul rezolvării acestora; evaluarea activității de predare-învățare, a strategiilor didactice și a metodelor de învățământ; evaluarea nivelului structurilor psihice ale elevilor (cognitive, operaționale, psihomotrice, atitudinal- valorice), evaluarea performanțelor profesionale, evaluarea întregului sistem de învățământ; informarea elevilor, a părinților și a societății cu privire la rezultatele obținute și asupra cauzelor nerealizării obiectivelor curriculare propuse, diversificarea metodelor și a tehnicilor de evaluare, prin utilizarea unor procedee alternative.

A evalua rezultatele școlare înseamnă „a determina măsura în care obiectivele programului de instruire au fost atinse, precum și eficiența metodelor de predare-învățare folosite” (Iucu, R., 2001).

Funcțiile evaluării activității didactice sunt: „funcția de constatare și diagnosticare, funcția de reglare și perfecționare, funcția de informare, funcția motivațională, funcția de predicție și de decizie, funcția de selecționare și clasificare, funcția formativ-educativă, funcția de inovare” (Stoica, M., 2002).

Criteriul fundamental de evaluare a rezultatelor școlare îl constituie raportarea la conținut, la obiectivele cadru și de referință.

Verificarea și evaluarea rezultatelor și progreselor școlare prin standarde și descriptori generali de performanță se referă la: nivelul de cunoștințe. Nivelul structurilor operaționale, capacitatea de aplicare a cunoștințelor, nivelul structurilor psihomotrice, trăsăturile de personalitate.

2. Intervenția factorului subiectiv

Practica docimologică scoate în evidență numeroase funcții și dificultăți în evaluarea corectă și obiectivă a rezultatelor școlare. Idealul obiectivității în notare este afectat de anumite circumstanțe care pot induce variații destul de semnificative, prezente fie la același examinator în momente diferite (variabilitate intraindividuală), fie la examinatori diferiți (variabilitate interindividuală). Specialiștii în științele educației acreditează teza după care, dat fiind faptul că educația este o interacțiune între subiectivități, „o evaluare pur obiectivă, impersonală și absolut neutră, adică o evaluare fără subiect este nu numai imposibilă, dar și mai slab semnificativă, mai puțin relevantă și, în cele din urmă, mai puțin obiectivă, decât o evaluare care angajează explicit subiectivitatea, valorile, atitudinile, inclusiv sau mai ales viziunea personală, aie celui care evaluează sau/și ale celui care este evaluat” (Voiculescu, 2001, p.45 apud. Cucuș, C, 2002),

Subiectivismul ține de natura umană și creează riscul ca doi evaluatori să nu fie într-un consens perfect în acordarea notelor și/sau punctajelor. Din acesta cauză subiectivismul profesorului continuă să se manifeste în ciuda cerinței de maximizare a gradului de obiectivitate a întregului proces evaluativ.

S-a ajuns la concluzia că relația directă dintre evaluator și evaluat are cea mai mare relevanță pedagogică pentru faptul că în contextul acestora observațiile și constatările sunt mult mai semnificative și mai nuanțate față de evaluarea cu ajutorul mașinilor.

Intervenția factorului subiectiv poate fi valorificată pe trei planuri:

- *prin componentele sule cognitive*, adică prin capacitatea subiectului de a înțelege, de a explica, de a interpreta și anticipa;
- *prin componentele afectiv-emoționale*, adică prin angajamentul subiectiv, energizant și direcțional, care dau evaluării semnificațiile de mobil interior, de factor de conduită. Sub acest aspect o evaluare este incompletă dacă se limitează strict la măsurarea performanțelor fără a lua în seamă suportul motivațional și afectiv;
- *prin componentele relațional-atitudinale*, adică prin plasarea evaluării în contextul relațiilor interpersonale dintre profesor și elev. Sub acest aspect o evaluare este incompletă dacă nu ține seama de atitudini și dacă nu generează atitudini.

Dar uneori în procesul de evaluare se strecoară și erori în evaluare și notare. Acea categorie de erori generate de situația în care între metodele, instrumentele și tehnicile de evaluare pe de o parte, și rezultatele evaluării, pe de altă parte, se intercalează filtrul subiectiv al persoanei care face evaluarea. Erorile subiective de evaluare se manifestă practic prin distorsionarea relației dintre nivelul real al performanțelor elevului și calificativul, nota, punctajul acordate de evaluator. Astfel calificativul nu mai reflectă nivelul și dinamica performanțelor elevului. Întrucât evaluarea școlară presupune, explicit sau implicit, efectuarea de comparații

Efectul „Pygmalion” manifestat în așteptările profesorului față de un elev despre care are o părere foarte bună. anticipându-i nota înainte de a răspunde re reprezintă tot o tendință de subiectivitate.

■ ***Efectul de contrast***

Acest efect are la bază tendința comparativă a cadrului didactic implicat în activitatea de evaluare. Se întâmplă de mult ori ca aceeași prezentare să primească o notă mai bună decât ar merita doar pentru că vine după o prezentare mai slabă sau să primească o notă mai mică pentru simplul fapt că este comparată cu prezentarea anterioară a unui elev foarte bun.

Conștientizarea acestei situații alături de soluția propusă la efectul precedent pot constitui *soluții* eficiente în eliminarea efectelor acestui caz de disfuncție docimologică.

■ ***Efectul de ordine***

Datorită unor efecte de inerție cadrul didactic este dispus să mențină aceeași notă mai multor prezentări succesive pentru simplul motiv că se succed, neavând nimic în comun cu gradul calității lor.

O asemenea eroare de evaluare nu are cum să se producă dacă evaluatorul se bazează în notare pe un barem prestabilit.

Efectul de ordine apare când un elev mai slab pregătit este examinat și notat după unul foarte bun, acest efect se manifestă și la notarea lucrărilor scrise.

■ ***Efectul blând***

Efectul blând se manifestă în tendința unor cadre didactice de a aprecia cu indulgență elevii cunoscuți în comparație cu cei mai puțin cunoscuți, care sunt evaluați cu exigență sporită.

■ ***Eroarea logică***

Constă în substituirea parametrilor și obiectivelor principale ale evaluării de către aspecte secundare cum ar fi de pildă, caligrafia scrisului, acuratețea și sistematica expunerii.

În opinia noastră fixarea prealabilă a unor bareme de notare, bazate pe descriptorii de performanță bine definiți, este o *soluție* optimă în acest sens.

Desigur, indiferent de soluțiile abordate, erori în evaluare se vor face, important este ca amploarea lor să fie cât mai mică și cadrul didactic să depună un efort volitiv permanent în diminuarea efectelor perverse ale disfuncțiilor docimologice. Este extrem de periculos să perseverăm în erori de evaluare, riscăm să demotivăm total educabilul și așa tot mai puțin motivat în zilele noastre. În acest sens suntem convinși de importanța vitală a cunoașterii și aplicării efective a problematicii docimologice de către oricare practician de la catedră.”

■ ***Eroarea de generozitate***

Eroarea de generozitate se manifestă prin indulgență în notarea unor elevi, determinată de interesul profesorului de a masca unele situații nefavorabile (eșec, lacune, etc.). de dorința de a menține prestigiul clasei, etc.

■ ***Ecuția personală a examinatorului (eroare individuală constantă)***

Această eroare se traduce în practică prin atitudini diferite de la un profesor la altul. Unii profesori sunt mai generoși în notare, mai indulgenți în evaluare, fiind înclinați mai puțin spre „pedepsirea” erorilor, în timp ce alții sunt mai exigenți, mai severi în acordarea notelor, sancționând sever orice abatere. În timp ce unii profesori folosesc nota în scop de încurajare, există alții care, voit sau nu, folosesc nota în scop de intimidare, de constrângere a elevului în a

depune eforturi suplimentare în învățare. Sunt profesori care apreciază originalitatea răspunsurilor, în timp ce alții apreciază conformitatea cu informațiile predate.

3. Cauze care generează distorsiuni subiective în evaluare

Cauzele specifice care generează distorsiuni subiective în evaluare pot fi următoarele (cf. Voliculescu, 2001, p. 48 apud. Cucuș, C, 2002):

- a) insuficiența informațiilor primare pe baza cărora se realizează evaluarea;
- b) alegerea defectuoasă a metodelor și strategiilor de evaluare, neținându-se cont de obiectul evaluării (ceea ce se evaluează) sau nefiind în concordanță cu obiectivele evaluării (ce se dorește să se realizeze);
- c) unele particularități ale relației dintre profesor și elevi, cu componentele ei afectiv-atitudinale;
- d) influențele directe ale mediului psihosocial în care se face evaluarea (statutul familiei elevului, presiunile colectivului didactic, a conducerii școlii etc.);
- e) influențe datorate contextului pedagogic în care se efectuează evaluarea (nivelul general al clasei, politica școlii în materie de evaluare, salvagardarea „imaginii” școlii etc).

Subiectivitatea rezultă uneori din ecuația personală a profesorului; este nerăbdător, obosit sau stresat de anumite stări conflictuale, este generos, egocentric, nu se implică afectiv, este exagerat de exigent și folosește criteriile proprii de apreciere (Stoica, M., 2002).

Alte surse de subiectivitate în evaluare rezultă din faptul că învățătorul/profesorul examinează elevul în anumite situații și face judecățile de valoare în funcție de acestea, existând tendința de a schematiza prin reducerea elevului la o apreciere globală: elev foarte bun, elev bun sau slab pregătit.

Distorsiunile în notare apar și prin implicarea factorilor de personalitate, atât cei care țin de profesor, cât și cei care țin de elevi.

Starea de moment, oboseala și factorii accidentali pot favoriza, de asemenea, apariția uneori erori în evaluare. Nu mai puțin prezent este stilul didactic deficitar (din nepricepere, necunoaștere, lipsă de experiență, rea-voință) care îl poate caracteriza pe profesor.

Din acest punct de vedere, se pot distinge mai mult ipostaze ale evaluării defectuoase (cf. Popescu, 1978 apud. Cucuș, C, 2002):

- a) notarea strategică (prin subaprecierea performanțelor elevilor, cel puțin într-o anumită parte a anului școlar, de obicei începutul sau în timpul primului semestru, pentru a-i ține „în frâu”, în tensiunea învățării, pentru a-i „motiva” etc.);
- b) notarea sancțiune (prin notarea sub limita de trecere pornind de la motive care nu au nimic de-a face cu gradul de pregătire - șoptit, absențe, neatenția voluntară etc);
- c) notarea speculativă (prin penalizarea prin scăderea notelor pornind de la elemente neesențiale, periferice ale conținuturilor); d) notarea etichetă (prin categorizări evaluative care se fixează în mod justificat pentru mai mult timp, în virtutea unor păreri favorabile sau nefavorabile).

Specificul disciplinei predate influențează pozitiv sau negativ actul evaluativ. Obiectele din învățământ cu un conținut riguros, exact și o structurare logică la fel de riguroasă se pretează la o evaluare precisă, fidelă, deci obiectivă sau cu un înalt grad de obiectivitate.

Disciplinele umaniste, sociale favorizează manifestarea mai accentuată a subiectivismului în acest proces.

Stabilirea nivelului mediu al clasei ca punct de referință în evaluare denaturează concepția docimologică și duce la subiectivitate. În evaluare ar trebui să se pornească de la nivelul cel mai înalt al programei după care se vor analiza și adapta baremele. În acest mod se asigură o ierarhizare obiectivă a elevilor pe scara de evaluare.

Respectarea deontologiei didactice împiedică un cadru didactic să fie subiectiv în evaluare, fiindcă altfel ar fi încălcate normele etice și deontologice. În statutul cadrelor didactice și în Codul etic de conduită sunt precizate corectitudinea evaluării ca o necesitate. Prin nerespectarea ei, se inversează valorile. Sunt dezavantajați cei care muncesc, se pregătesc, învață, fiind adesea așezați pe același palier cu cei care nu depun acest efort. Acest lucru demotivează elevii, după principiul ”de ce să învăț, dacă tot aceeași notă iau?” Această incorectitudine poate duce la traume psihice pentru cei vitregiți, nu puține fiind cazurile în care relația profesor – elev este, din această cauză, definitiv obstructivă. Absența unei evaluări corecte, obiective, dezinformează societatea. Diploma obținută nu are echivalent în realitate și nu puține sunt cazurile, mai ales în ultima vreme, în care întreaga instituție de învățământ (școală, liceu, facultate) este pusă într-o lumină negativă din cauza unor studenți, elevi care nu au fost evaluați corect sau chiar nu au absolvit pe merit acea instituție.

Și dacă sunt cazuri în care subiectivitatea evaluării este cauzată de nepriceperea docimologică, aceasta nu exclude și cauze care țin de corupția actuală din sistemul de învățământ, de obținerea unor avantaje materiale, nemeritate în schimbul unor „recompense” primite de cadrul didactic, aspect care poate descalifica din punct de vedere etic și profesional învățătorul/profesorul.

4. Tipologia evaluatorilor

După unele opinii ar exista trei categorii de învățători/profesori ca evaluatori (Crețu, D., Nicu, A., 2004):

- a) ”*evaluatori echilibrați*, care folosesc întreaga gamă a calificativelor/notelor, sunt stabili și fideli în apreciere, respectând criteriile de evaluare;
- b) *evaluatori extremiști* - severi sau indulgenți;
- c) *evaluatori capricioși*, care acordă calificative /note în funcție de dispoziția pe care o au, de impresia pe care și-au format-o despre ei înșiși și despre elevi, de conștientizarea propriei valori și chiar de starea materială.”

5. Soluții

Soluția ar consta nu dintr-o desubiectivizare a evaluării (ceea ce nu este nici posibil, nici de dorit), ci dintr-o ancorare responsabilă în actul evaluativ, realizând optimizare între subiectivitate și obiectivitate (a profesorului, dar și a elevului), eliminând ceea ce îndeobște este „eroare, deviere grosolană de la normele deontologice” (Cucuș, C, 2002).

Pentru o notare/acordare de calificative corectă pot fi folosite următoarele modalități de eliminare sau atenuare a acestor erori de subiectivism (Crețu, D., Nicu, A., 2004):

- a) „anonimatul probelor scrise, realizabil prin acoperirea numelui celor examinați;
- b) verificarea și aprecierea cu calificative/note a lucrărilor de către mai mulți corectori;
- c) schimbarea lucrărilor corectate între evaluatorii de aceeași specialitate;
- d) folosirea unor bareme unice de apreciere/notare;
- e) aplicarea sistematică a unor probe externe, stabilite de învățători/profesori de la alte școli sau

de reprezentări ai inspectoratului școlar;

f) corectarea și aprecierea cu calificative/ note a lucrărilor de către învățători/profesori de la alte școli”.

Problema care se pune este nu de a renunța la subiectivitate, ci la subiectivism, respectiv la o relativizare neșarmuită a actului valorizării în funcție de o multitudine de interese, gusturi, opinii etc. evaluative (Cucoș, C, 2002).

BIBLIOGRAPHY

1. Crețu, D., Nicu, A. (2004). Pedaogie si elemente de psihologie pentru formarea continuă a cadrelor didactice. Sibiu: Editura Universității „Lucian Blaga”;
2. Cucuș, C. (2012). Pedagogie. Iași: Editura Polirom;
3. Ionescu, M. (2007), Instrucție și educație, Arad: Editura ”Vasile Goldiș” University Press
4. Iovan, M. (2001). Pedagogie. Arad: Editura Dacia;
5. Iucu, R., B. (2004). Instruire școlară - Perspective teoretice și aplicative. Iași: Editura Polirom.
6. Pătrăuță T. (2008), Didacticometrie. Esență, necesitate, proceduri. București: Editura Didactică și Pedagogică
7. Stoica, M., (2002). Pedagogie si psihologie. Craiova: Editura Gheorghe Alexandru